

University of Groningen

Zeehelden in de historische jeugdboeken van Pieter Louwerse

Bakker, Maaïke

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Publication date:
2018

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Bakker, M. (2018). *Zeehelden in de historische jeugdboeken van Pieter Louwerse*. Science Shop, University of Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Samenvatting

Zeehelden in de historische jeugdboeken van Pieter Louwerse

Maaïke Bakker

Zegt de naam Pieter Louwerse u iets? Pieter Louwerse (1840-1908) was een groot kinderboeken-schrijver uit de 19^e eeuw. Hij schreef avonturenverhalen, historische verhalen, actuele verhalen, gedichten, liedjes en sprookjes voor kinderen. Naast schrijver was hij redacteur bij verschillende kindertijdschriften. Louwerse was destijds bij een groot publiek populair, omdat ze hem een voortreffelijke opvoeder, een sympathieke schoolmeester, een geboren verteller, een talentvol schrijver en een gemoedelijk en gevoelvol dichter vonden. In zijn werk is veel vaderlandsliefde te bespeuren, wat kenmerkend is voor de 19^e eeuw. Tegenwoordig kent bijna niemand deze schrijver meer.

Bij het KinderBoekenHuis te Winsum bent u aan het juiste adres om meer over deze schrijver te ontdekken. Het KinderBoekenHuis heeft veel boeken van Louwerse in hun collectie evenals bundels met zijn ingebonden tijdschriften. Wanneer u de collectie met boeken van Louwerse bekijkt, zal u opvallen dat er veel historische jeugdboeken in de collectie zijn. Dit viel mij (student van de Rijksuniversiteit Groningen) ook op en daarom besloot ik een onderzoek te doen naar deze boeken. Een deel gaat over helden zoals Jan Pieterszoon Coen. Over deze (en andere helden) is er de laatste tijd veel discussie: zijn zij wel échte helden? Coen gebruikte bijvoorbeeld veel geweld om zijn successen te behalen. Ook andere tijdgenoten met een heldenstatus, zoals Michiel de Ruyter en Piet Hein, zijn omstreden. Als gevolg van de discussie hebben scholen die vernoemd zijn naar J.P. Coen allemaal hun naam veranderd. Scholen die vernoemd zijn naar Michiel de Ruyter en Piet Hein hebben hetzelfde probleem. Daarnaast zijn ook de beelden van deze helden punt van discussie. Dit is immers ook een manier om een held te eren. Het is interessant om dit onderwerp vanuit een 19^e-eeuwse kinderboekenschrijver te bekijken, omdat in deze tijd het romantisch-nationalisme een belangrijke rol speelde. Het was heel gebruikelijk om het verleden van het eigen vaderland op een romantische manier te verheerlijken. De manier waarop hij deze helden vormgeeft, is bepalend geweest voor het beeld dat kinderen destijds van hen hadden.

Mijn onderzoek gaat over Nederlandse zeehelden uit de 17^e eeuw in vijf historische jeugdboeken, geschreven door Pieter Louwerse. Ik onderzocht hoe Louwerse de helden heeft vormgegeven en hoe hij ze aantrekkelijk maakte voor de jeugd. Per boek heb ik beschreven wie de hoofdpersoon is (de held zelf of een onbekend kind uit diens omgeving), hoe het verhaal verloopt, welke innerlijke eigenschappen en uiterlijke kenmerken Louwerse aan deze personen toeschrijft, wat andere personages over hen denken en welke methodes Louwerse heeft gebruikt om de spanning in het verhaal te verhogen. In totaal beschrijft Louwerse in vijf boeken vier verschillende helden: Michiel de Ruyter (de held van twee boeken), Piet Heyn, Jan Pietersz. Coen en Maarten Tromp.

De vormgeving van de zeehelden

Dit onderzoek heeft interessante resultaten opgeleverd. Louwerse schrijft veel positieve eigenschappen en uiterlijke kenmerken aan de helden toe en hij geeft een positieve draai aan de negatieve eigenschappen en kenmerken van deze nationale figuren. Hij bespreekt ze zowel vanuit personages die positief als die negatief over hen denken. Sommige eigenschappen gebruikt Louwerse als voorbeeld voor de lezer. Louwerse heeft de zeehelden vormgegeven als mannen die...

- in hun jeugd ondeugend waren, maar die door het zeeleven veranderden in beschaafde, hardwerkende mannen.

- op jonge leeftijd op zee reis gingen, of in het geval van Coen, die al op jonge leeftijd het vak van koopman leerde.
- vooral positieve karaktertrekken hebben. Ze bezitten de standaardkaraktertrekken van een held, namelijk dapperheid en moed. Toch heeft Louwense ook negatieve karaktertrekken beschreven: Heyn is wraakzuchtig, wat de verteller afkeurt. Hij beschrijft Coen als een man die menselijk handelt, terwijl we, als 21ste-eeuwse lezer dit met de blik van nu op kolonisatie, het hier absoluut niet meer mee eens kunnen zijn.
- kritiek kregen van het volk, de machthebbers en andere zeemannen, waarmee Louwense een andere kant van de held schetst.
- een uiterlijk hebben dat hun heldenstatus onthult.
- spannende avonturen beleven waarbij ze hun heldenmoed en dapperheid kunnen tonen en die uiteindelijk als een held in de strijd vallen voor hun vaderland. In het geval van De Ruyter en Heyn zijn het mannen die genieten van het leven thuis met hun gezin en zich daar in comfortabele huiskleding hullen.
- veel van hun moeders houden en die hun moeders missen op reis.
- met hun vader mee op reis gaan of die door hun vaders verhalen geïnspireerd zijn om op reis te gaan.
- vrienden om zich heen hebben, onder wie een wijze man die hen helpt en bijstaat (alleen in drie van de vijf boeken).
- een gezin hebben, maar die hun vaderland altijd boven hun gezin verkiezen wanneer hun dat gevraagd wordt (alleen in drie van de vijf boeken).

Nu zouden we niet meer kunnen bedenken dat we historische figuren als Coen zoveel positieve eigenschappen toeschrijven en als voorbeeld stellen voor onze kinderen.

Gebruikte technieken om de zeehelden aantrekkelijk te maken

Om de helden interessant en aantrekkelijk te maken voor de jeugd heeft Louwense hun jeugd beschreven en/of ontmoetingen tussen de held en een onbekend kind dat de hem bewondert. Of de held is zelf de hoofdpersoon, maar dan besteedt Louwense aandacht aan zijn jeugd, of een onbekend kind uit zijn omgeving is de hoofdpersoon van het verhaal en via dit kind krijgt de lezer dan informatie over zijn jeugd. Hierdoor kan de lezer zich beter inleven in en identificeren met de volwassen held.

Een tweede manier waarop Louwense de helden aantrekkelijk gemaakt heeft, is door zo waarheidsgetrouw mogelijk hun innerlijk en uiterlijk te beschrijven, inclusief zaken die misschien nadelig zijn. De lezer krijgt zo een goed beeld van hen en leert ze ook goed kennen. De lezer kan zich eenvoudiger inleven in deze helden, omdat hij hen voor zich ziet, doordat Louwense de uiterlijke kenmerken benoemt, en omdat de lezer veel karaktertrekken in hen als kind herkent. Daarnaast ziet de lezer dat de held menselijk is, omdat hij niet perfect is. Hij kreeg immers ook veel kritiek.

De helden vinden vriendschap en familie erg belangrijk. Deze relaties zijn erg herkenbaar voor de lezer. Louwense beschrijft in drie van de vijf boeken veel herkenbare huiselijke situaties. De held is altijd omringd door andere herkenbare personages, zoals zijn ouders, zijn vrienden of een oudere ervaren man die hem helpt tijdens zijn reizen. De held heeft interessante en vermakelijke gesprekken met deze personages.

Louwense maakt ten slotte de held aantrekkelijk door hem spannende avonturen te laten meemaken en hem moeilijke omstandigheden te laten trotseren. De held wordt in deze situaties iemand tegen wie de lezer kan opkijken. Om de spanning in het verhaal nog extra te verhogen gebruikt Louwense flashforwards in hoofdstukken en cliffhangers aan het einde van hoofdstukken.

Ontwikkeling van het concept 'historisch jeugdboek over zeehelden'

Louwerse heeft vier van de vijf geanalyseerde boeken op een 19de-eeuwse manier geschreven en een van deze boeken op een begin 20ste-eeuwse manier. Hij heeft een patroon ontwikkeld voor 19de-eeuwse historische jeugdboeken waarbij de jeugd van de held in elk boek steeds belangrijker werd en meer aandacht kreeg. In het eerste boek geeft Louwerse slechts een samenvatting van de jeugd van de held en staat vooral één reis centraal. Toen dit concept aansloeg bij de jeugd heeft hij dit verder ontwikkeld en nog drie boeken volgens hetzelfde concept geschreven. In deze drie boeken vertelt hij meer over de jeugd van de held en beschrijft hij meerdere reizen. Uiteindelijk schrijft hij een meer 20ste-eeuws boek dat nog wel past binnen het genre van historische jeugdboeken en nog het meeste lijkt op het eerste boek. De aanpassingen die hij in het laatste boek maakte, zorgen ervoor dat dit eerder een jeugdboek uit de 20ste eeuw is dan uit de 19^e eeuw.